

شورای سیاست های حوزه های علمیه خواهران

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

معاونت پژوهش

استان تهران شهرستان پیشوا مؤسسه آموزش عالی فاطمیه

عنوان

احکام زنان باردار از منظر فقه شیعه و مذاهب

اهل سنت

استاد راهنما

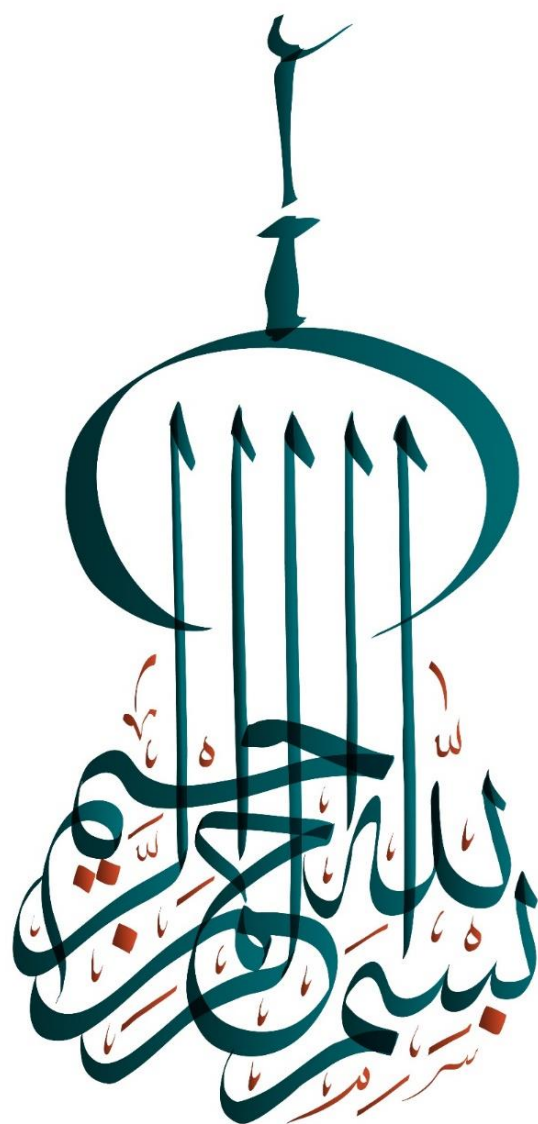
دکتر احمد محمود تبار

نگارنده

زهره حاجی

سال ۱۴۰۴

مرکز مدیریت حوزه های علمیة خواراهران

مرکز

اهواز

تصویر صورت جلسه دفاع اسکن و گذاشته شود

تحمیدیه

سپاس و ستایش خدای را جلّ جلاله، آن آفریننده حکیم که جلوه‌های قدرتش در سیمای روز روشن می‌درخشد و انوار حکمتش در ژرفای شب تار، راه‌نماست؛ پروردگاری که خویشتن را بر ما شناساند، درهای دانش را گشود، و فرصت زیستن و اندیشیدن عطا فرمود تا بنده ناتوان خویش را در مسیر علم و معرفت بیازماید و به کمال رساند.

تقدیم

به نام آن‌که جان را فطرت انتظار بخشید و و دل را به نور ولایت روشن ساخت. این اثر را با تمام فروتنی و نیاز تقدیم می‌کنم به ساحت قدسی قطب عالم امکان، حجت بن الحسن العسکری (عجل الله تعالی فرجه الشریف). باشد که این قطره‌ی ناچیز، در دریای عنایات آن خورشید پذیرفته شود و مقبول افتد.

تقدیر و تشکر

از خداوند متعال سپاسگزارم که در مراحل مختلف زندگی یاری‌رسان بوده و کمک خود را از بنده دریغ نفرمود. بدین‌وسیله از استاد راهنمایم که کمک شایانی نسبت به گردآوری این اثر داشتند کمال تشکر و قدردانی را دارم. همین‌طور از خانواده خود بابت صبوری و مشوق بودنشان سپاسگزارم.

چکیده

این پژوهش با هدف تبیین احکام فقهی زنان باردار در سه حوزه احکام تعبدی (مانند نماز و روزه)، شخصیه (مانند نکاح و طلاق) و کیفری از منظر فقه شیعه و مذاهب اربعه اهل سنت (حنفی، مالکی، شافعی و حنبلی) انجام شد. روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و تطبیقی بود و داده‌ها با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و فقهی گردآوری شدند. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که در عین وجود اشتراکات فراوان در اصول کلی مانند اولویت مطلق حفظ سلامت مادر و جنین و قاعده دفع حرج و مشقت، در برخی جزئیات فقهی اختلاف نظرهای قابل توجهی بین مذاهب وجود دارد. در احکام تعبدی، مسئله امکان وقوع حیض و استحاضه در دوران بارداری و احکام مترتب بر آن مانند وجوب نماز و روزه؛ در احکام شخصیه، مسائل مربوط به عده وفات، ماهیت نفقه در طلاق بائن و نیز حق حبس؛ و در احکام کیفری، مدت تأخیر و تعلیق اجرای حد پس از وضع حمل و نیز دیه جنین از جمله مهم‌ترین موارد افتراق هستند. این پژوهش نشان می‌دهد که فقه اسلامی با پشتوانه غنی منابع استنباط، در عین پابندی به اصول و مقاصد شرعی، با در نظرگیری شرایط ویژه فیزیولوژیک و روانی زنان باردار، احکامی مبتنی بر عدالت، رحمت و مصلحت‌اندیشی ارائه کرده که قابلیت انطباق با موقعیت‌های گوناگون را دارد. واژگان کلیدی: زنان باردار، فقه شیعه، مذاهب اهل سنت، احکام تعبدی، احکام شخصیه، احکام کیفری، فقه تطبیقی.

فصل اول: کلیات و مفاهیم	۱۰
گفتار اول: کلیات	۱۱
۱- بیان مساله	۱۱
۲- اهمیت و ضرورت	۱۳
۳- اهداف پژوهش	۱۵
۴- سوالات پژوهش	۱۵
۵- فرضیه های پژوهش	۱۵
۶- پیشینه پژوهش	۱۶
۷- روش پژوهش	۲۰
گفتار دوم: مفاهیم	۲۱
۱- باردار	۲۱
۲- زن باردار	۲۲
۳- احکام	۲۲
فصل دوم: احکام تعبدی زن باردار از منظر شیعه و اهل سنت	۲۷
گفتار اول: احکام تعبدی زن باردار از منظر فقه شیعه و اهل سنت در حیطة طهارت	۲۸
الف) دیدگاه شیعه و اهل سنت نسبت به طهارت زن باردار	۲۸
۱- دیدگاه شیعه	۲۸
۲- دیدگاه اهل سنت	۳۱

گفتار دوم : دیدگاه شیعه و اهل سنت نسبت به نماز و روزه و حج زن باردار	۳۸
الف) دیدگاه شیعه	۳۸
۱- عمومیت حکم نماز نسبت به زن باردار	۳۸
۲- اصل وجوب نماز بر زن باردار	۳۹
۳- بررسی موارد استثناء: حیض در دوران بارداری	۳۹
۴. سیره متشرعه و اجماع فقها:	۴۰
۴. تمایز میان خون حیض و سایر خون‌ها	۴۰
۵- حکم صلاه حامل با مشاهده دم (حیض - نفاس)	۴۱
۶- حکم روزه حامل در صرت ضرر و خوف جانی برای خود یا حمل	۴۲
۷- حکم زن باردار برای حضور در مساجد و مشاهد (نماز - اعتکاف)	۴۵
۸- حج زن باردار (بدون خوف از اتلاف طفل - در فرض ضرر برای خود یا جنین)	۴۶
ب) دیدگاه اهل سنت	۴۹
۱- اقوال و ادله فقهاء مذاهب اربعه نسبت به نماز زن باردار	۴۹
۲- اقوال و ادله فقهاء مذاهب اربعه نسبت به روزه زن باردار (احکام قضاء و فدیة)	۵۰
۳- حکم حج زن باردار	۵۳
گفتار سوم: وجوه افتراق و اشتراک شیعه و اهل سنت در احکام تعبدی زن باردار (نماز - روزه - حج)	۵۶
۱- وجوه اشتراک	۵۶
۲- وجوه افتراق (ادله - احکام)	۵۸
فصل سوم: احکام شخصیه زن باردار از منظر شیعه و اهل سنت	۶۵

منابع و مأخذ

* قرآن کریم

منابع فارسی

۱. ایازی، محمدعلی، ملاکات احکام و شیوه‌های استکشاف آن، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۹ ش.
۲. بجنوردی، حسن، قواعد فقهی، ج ۲، تهران: مؤسسه عروج، چاپ سوم، ۱۴۰۱ ق.
۳. جمشیدی سرچقایی، حسنا، بررسی مسأله حق یا حکم بودن نفقه‌ی زن باردار در عده‌ی وفات بائن، ۱۴۰۴ ش.
۴. جناتی، محمد ابراهیم، منابع اجتهاد از دیدگاه مذاهب اسلامی، تهران: کیهان، ۱۳۷۰ ش.
۵. درویشی، ایمان و باقری، مصطفی، تأخیر در مجازات زن باردار از منظر فقه و حقوق، ۱۴۰۳ ش.
۶. دهخدا، علی‌اکبر و گروهی از نویسندگان، لغت‌نامه دهخدا، ۱۵ ج. تهران - ایران: روزنه، ۱۳۷۳.
۷. زارعی سبزواری، عباسعلی، القواعد الفقهیة فی فقه الإمامیة، قم: مؤسسه نشر اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۸ ش.
۸. شبیری زنجانی، موسی، کتاب الصوم، قم: دفتر حضرت آیت الله شبیری زنجانی، انتشارات مرکز فقهی امام محمد باقر علیه السلام، چاپ اول، ۱۳۸۲ ش.
۹. علیدوست، ابوالقاسم، روش‌شناسی اجتهاد، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ سوم، ۱۴۰۳ ش.
۱۰. عمید زنجانی، عباسعلی، آیات الأحکام. ۱ ج. تهران - ایران: دفتر مطالعات و تحقیقات علوم اسلامی. ۱۳۸۲.
۱۱. قاسمی، محمد علی و خوانساری، احمد، نقد و بررسی فقه مقاصدی، قم: مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام، ۱۳۹۵ ش.

۱۲. قلی‌زاده، احمد، واژه‌شناسی اصطلاحات اصول فقه، تهران: بنیاد پژوهش‌های علمی فرهنگی نورالاصفیاء، چاپ اول، ۱۳۷۹ش.
۱۳. گواهی، زهرا، بررسی حقوق زنان در مسأله طلاق. تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۳ش.
۱۴. لنکرانی، محمدفاضل، تفصیل الشریعه فی شرح تحریر الوسیله، قم: مولف، ۱۴۰۹ق.
۱۵. محمدی بلبان‌آباد، فراست، «بررسی تأثیر عارضه بارداری بر احکام جزایی مادران باردار در فقه و حقوق اسلامی»، فقه و حقوق خانواده، شماره ۷۹، پاییز و زمستان ۱۴۰۲ش، صفحات ۲۱۳-۲۳۸.
۱۶. مرکز اطلاعات و مدارک اسلامی، فرهنگ‌نامه اصول فقه، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۹ش.
۱۷. ملکی اصفهانی، مجتبی، فرهنگ اصطلاحات اصول، مقدمه: جعفر سبحانی تبریزی، قم: عالمه، ۱۳۷۹ش.
۱۸. میرهاشمی، زهرا سادات و ال اسحق خوئینی، زهرا، بررسی حکم وجوب و فوریت انجام حج در بانوان باردار و شیرده. پژوهشنامه اسلامی زنان و خانواده، ۱۴۰۰، ۹(۱)، ۱۲۱-۱۴۱.
۱۹. هاشمی شاهرودی، محمود، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت علیهم السلام، قم: مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (ع)، چاپ اول، ۱۳۸۲ش.
۲۰. قاضی‌زاده، کاظم و شاه‌جعفری، حورا. «مبنا و ماهیت فقهی - حقوقی نفقه زوجه در قرآن». بانوان شیعه. سال ششم، شماره ۲۰، تابستان ۱۳۸۸.

منابع عربی

۲۱. ابن‌إدريس الحلّی، محمد بن أحمد (ت ۵۹۸ق)، السرائر، قم: [چاپ سنگی قدیم]، ۱۳۱۰ق.
۲۲. ابن‌المنذر، محمد بن إبراهيم النیسابوری (ت ۳۱۸هـ). الإجماع. بیروت: دار المسلم، بی‌تا.

٢٣. ابن المنذر، محمد بن إبراهيم النيسابوري (ت ٣١٨هـ). الإجماع. بيروت: دار المسلم، [بى تا].
٢٤. ابن حجر عسقلاني، شهاب الدين. فتح الباري شرح صحيح البخاري. بيروت: دار المعرفة، بى تا.
٢٥. ابن حزم، علي بن احمد. المحلى بالآثار. بيروت: دار الفكر، بى تا.
٢٦. ابن حنبل، احمد، مسند الإمام أحمد بن حنبل (ط الرسالة)، تحقيق: عادل مرشد، سعيد محمد لحام، محمد رضوان عرقسوسى، كامل قره بللى، جمال عبداللطيف، احمد برهوم، محمد انس خن، عبداللطيف حرزالله، هيثم عبدالغفور، كامل خراط، شعيب أرنؤوط، بيروت: مؤسسة الرسالة، چاپ اول، ١٤١٦ق.
٢٧. ابن رشد، محمد بن أحمد القرطبي، بداية المجتهد ونهاية المقتصد. بيروت: دار المعرفة، [بى تا]، ٢ مجلد.
٢٨. ابن عابدين، محمد أمين بن عمر الدمشقي (ت ١٢٥٢هـ). رد المحتار على الدر المختار شرح تنوير الأبصار. بيروت: دار الفكر، [بى تا]، ١٠ مجلد.
٢٩. ابن عبد البر، يوسف بن عبد الله القرطبي (ت ٤٦٣هـ). الاستذكار. بيروت: دار الكتب العلمية، الطبعة الأولى، ١٤٢١هـ/٢٠٠٠م، ٣٠ مجلد.
٣٠. ابن عبد البر، يوسف بن عبد الله القرطبي (ت ٤٦٣هـ). الاستذكار. بيروت: دار الكتب العلمية، الطبعة الأولى، ١٤٢١هـ/٢٠٠٠م، ٣٠ مجلد.
٣١. ابن قدامة، موفق الدين عبدالله بن احمد، المغنى (تحقيق بر مختصر الخرقى)، بيروت: دارالكتاب العربى، بى تا.
٣٢. ابوداود، سليمان بن اشعث، سنن أبى داود. ٥ ج. قاهره - مصر: دار الحديث، ١٤٢٠-١٩٩٩.
٣٣. اردبيلى، سيد عبدالكريم موسوى، فقه الحدود و التعزيرات، قم: مؤسسه النشر لجامعة المفيد، ١٤٢٧ق.
٣٤. اشتهااردى، على پناه، مدارك العروة (شرح و ترجمه العروة الوثقى تأليف محمد كاظم يزدى)، تهران: منظمة الاوقاف و الشؤون الخيريه، دار الأسوة للطباعة و النشر، ١٤١٧ق.

۳۵. اصفهانی، حسین بن محمد (راغب)، مفردات الفاظ قرآن، لبنان: دارالعلم، ۱۴۱۲ق.
۳۶. انصاری، مرتضی بن محمد امین، کتاب الطهارة، ج ۳، چاپ اول، قم: المؤتمر العالمی بمناسبة الذكرى المئوية الثانية لميلاد الشيخ الأعظم الأنصاری. الأمانة العامة، ۱۴۱۵ هـ ق.
۳۷. آملی، هاشم، المعالم الماثورة: فقه استدلالی (تقریرات، شرح و ترجمه)، تحقیق: محمد علی اسماعیل پور قمشه ای، قم: محمد علی اسماعیل پور قمشه ای، چاپ اول، ۱۴۰۶ق، ۶ جلد.
۳۸. بجنوردی، حسن، القواعد الفقهیة، تحقیق: مهدی مهریزی و محمد حسین درایتی، قم: نشر الهادی، ۱۴۱۹ق.
۳۹. بجنوردی، حسن، القواعد الفقهیة، تحقیق: محمد حسین درایتی، مهدی مهریزی. قم: نشر الهادی، چاپ اول، ۱۴۱۹، ۱۳۷۷ش.
۴۰. البخاری، ابو عبدالله محمد بن اسماعیل، صحیح البخاری، بیروت: دار الجیل، بی تا.
۴۱. بدری، تحسین، معجم مفردات اصول الفقه المقارن: معجم ثنائی اللغة. تهران: فرهنگ مشرق زمین، چاپ اول، ۱۳۸۶ش.
۴۲. بدری، تحسین، معجم مفردات أصول الفقه المقارن، تهران: المشرق للثقافة و النشر، چاپ اول، ۱۴۲۸ق.
۴۳. بغدادی، محمد بن محمد بن نعمان عکبری (مفید)، أحكام النساء، قم: کنگره جهانی هزاره شیخ مفید، ۱۴۱۳ق.
۴۴. بغدادی، محمد بن محمد بن نعمان عکبری (مفید)، المقنعة، قم: کنگره جهانی هزاره شیخ مفید، ۱۴۱۳ق.
۴۵. البغوی، حسین بن مسعود. شرح السنة. بیروت: دار الفكر، بی تا.
۴۶. بن الحجاج النیسابوری، مسلم (ت ۲۶۱هـ). صحیح مسلم. بیروت: دار إحياء التراث العربی، [بی تا]، ۵ مجلد.
۴۷. بن مودود، عبد الله بن محمود، الاختیار لتعلیل المختار، بیروت: دار الکتب العلمیة، ۱۴۲۶ق.

٤٨. البهبهاني، السيد محمد باقر (ت ١٢٠٥هـ). الفوائد الحائرية. قم: مكتبة الإمام أمير المؤمنين (ع)، الطبعة الأولى، ١٤٠٥ق، ٢ مجلد.
٤٩. البهوتي، منصور بن يونس، كشف القناع عن متن الإقناع، تحقيق: أبو عبد الله محمد حسن محمد حسن إسماعيل الشافعي، تقديم: كمال عبد العظيم العناني، بيروت: منشورات محمد علي بيضون - دار الكتب العلمية، الطبعة الأولى، ١٤١٨ق.
٥٠. تبريزي، جواد، تنقيح مباني العروة (الطهارة)، شرح: محمد كاظم يزدي، قم: دار الصديقة الشهيدة (سلام الله عليها)، چاپ دوم، ١٤٢٩ق، ٧ جلد.
٥١. تبريزي، جواد، تنقيح مباني العروة الوثقى (كتاب الطهارة)، ٧ جلد، دار الصديقة الشهيدة، قم، ١٤٢٩ هـ، چاپ دوم.
٥٢. ترمذی، محمد بن عيسى، سنن الترمذی، تحقيق و تصحيح: عبدالرحمن محمد عثمان، بيروت: دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع، چاپ دوم، ١٤٠٣ق.
٥٣. الجزيري، عبد الرحمن، الفقه على المذاهب الأربعة، بيروت: دار الثقلين، ١٤١٩ق.
٥٤. الجوهری، إسماعيل بن حماد (ت ٣٩٣هـ). الصحاح تاج اللغة وصحاح العربية. بيروت: دار العلم للملايين، الطبعة الثالثة، ١٤١٠ق، ٦ مجلد.
٥٥. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشيعة، تحقيق: محمدرضا حسيني جلالی، قم: مؤسسه آل البيت (عليهم السلام) لإحياء التراث، چاپ سوم، ١٤١٦ق، ٣٠ جلد.
٥٦. الحصكفي، محمد بن علي (ت ١٠٨٨هـ). الدر المختار شرح تنوير الأبصار. ومعه: رد المحتار على الدر المختار لابن عابدين (محمد أمين بن عمر الدمشقي، ت ١٢٥٢هـ). بيروت: دار الفكر، [بی تا]، ١٠ مجلد.
٥٧. الخرشی، محمد بن عبد الله، شرح المختصر الجليل على مختصر خليل، القاهرة: المطبعة الكبرى الأميرية ببولاق، الطبعة الثانية (طبعة حجرية)، ١٣١٧هـ.
٥٨. الخطيب، يحيى عبدالرحمن، احكام المرآه الحامل، اردن: دارالنفاس، ١٤٢٠ق.

٥٩. الخطيب الشربيني، محمد بن أحمد (ت ٩٧٧هـ). مغنى المحتاج إلى معرفة معانى ألفاظ المنهاج. بيروت: دار الفكر، [بى تا]، ٤ مجلد.
٦٠. خمينى، روح الله، تحرير الوسيلى، تهران: مؤسسه تنظيم و نشر آثار الإمام الخمينى، ١٤٣٤ق.
٦١. الخوانسارى، السيد أحمد بن يوسف (م ١٤٠٥ق). جامع المدارك فى شرح المختصر النافع. تصحيح: على اكبر غفارى. تهران: مكتبة الصدوق، چاپ دوم، ١٣٥٥ش، ٧ مجلد، ٦٠٠ ص.
٦٢. الخويى، سيدابوالقاسم، موسوعه الامام خويى، قم: مؤسسه آثار الامام الخويى، ١٤١٨ق.
٦٣. الدسوقي، محمد بن أحمد، حاشية الدسوقي على الشرح الكبير، القاهرة: دار إحياء الكتب العربية، عيسى البابى الحلبي وشركاه، بى تا، ج ٢.
٦٤. الراغب الأصفهاني، الحسين بن محمد (ت ٥٠٢هـ). مفردات ألفاظ القرآن. دمشق: دار القلم، الطبعة الأولى، ١٤١٢ق، ١ مجلد.
٦٥. الزبيدي، محمد بن محمد المرتضى (ت ١٢٠٥هـ). تاج العروس من جواهر القاموس (شرح القاموس المحيط). بيروت: دار مكتبة الحياة، ١٣٠٦هـ.
٦٦. الزحيلي، وهبه، التفسير المنير فى العقيدة والشرية والمنهج، بيروت: دار الفكر المعاصر، چاپ دوم، ١٤١١ق، ١٣ جلد.
٦٧. الزحيلي، وهبه بن مصطفى، الفقه الإسلامى وأدلته (الشامل للأدلة الشرعية والآراء المذهبية وأهم النظريات الفقهية وتحقيق الأحاديث النبوية وتخريجها)، دمشق: دار الفكر، الطبعة الرابعة المنقحة (وهى الطبعة الثانية عشرة المصورة)، ٢٠١٥م.
٦٨. السيستانى، على حسيني، منهاج الصالحين، قم: مكتب آية الله العظمى السيد السيستانى، چاپ اول، ١٤١٥ق، ٣ جلد.
٦٩. الشافعى، محمد بن ادريس، الام، بيروت: دارالمعرفة، ١٤٠٨ق.
٧٠. الشافعى، أبو إسحاق إبراهيم بن على بن يوسف (ت ٢٧٦هـ). المهذب فى فقه الإمام الشافعى. بيروت: دار الفكر، الطبعة الأولى، ١٤٠٦ق، ٢٠ مجلد.

٧١. الشوكاني، محمد بن علي بن محمد، فتح القدير، بيروت: عالم الكتب، بی.تا.
٧٢. الشيرازي، ناصر (مكارم)، أحكام النساء، قم: انتشارات مدرسه امام علي بن ابي طالب (ع)، ١٤٢٦ق.
٧٣. طباطبائي يزدي، محمد كاظم، العروة الوثقى، ج ١، قم: مؤسسه النشر الاسلامي، ١٤١٧.
٧٤. الطباطبائي الحائري، السيد محمد كاظم (ت ١٣٣٣هـ). العروة الوثقى. قم: مؤسسه النشر الاسلامي، الطبعة الثانية، ١٤١٨ق، ٨ مجلد.
٧٥. الطوسي، ابو جعفر محمد بن حسن، الخلاف، قم: دفتر انتشارات اسلامي، ١٤٠٧ق.
٧٦. الطوسي، محمد بن حسن، المبسوط في فقه الإمامية، محقق: محمد باقر بهبودي، مشقي: محمد تقى كشفى، تهران: مكتبة المرتضوية، چاپ سوم، ١٣٨٧ق.
٧٧. الطوسي، محمد بن الحسن (ت ٤٦٠هـ). النهاية في مجرد الفقه والفتاوى. قم: مؤسسه النشر الاسلامي، الطبعة الرابعة، ١٤٠٧ق، ٨ مجلد.
٧٨. العاملی، زين الدين بن علي (شهيد ثانی)، الروضة البهية، قم: انتشارات داوری، ١٤١٠ق.
٧٩. العاملی، زين الدين بن علي (شهيد ثانی)، مسالك الأفهام إلى تنقيح شرائع الإسلام، قم: مؤسسه المعارف الإسلامية، ١٤١٣ق.
٨٠. العاملی، علي بن حسين (محقق كركی)، جامع المقاصد في شرح القواعد، قم: مؤسسه آل البيت (ع)، ١٤١٤ق.
٨١. عبدالغنى، طالب بن حماده، اللباب في شرح الكتاب، بيروت: المكتبة العلمية، ١٢٩٨ق.
٨٢. علامه حلی، حسن بن يوسف، تبصرة المتعلمين في أحكام الدين، محقق: محمد هادی يوسفی غروی و حسين درگاهي، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامي، سازمان چاپ و انتشارات، چاپ اول، ١٤١١ق.
٨٣. علامه حلی، حسن بن يوسف، تذكرة الفقهاء (الطهارة إلى الجعالة)، تحقيق: مؤسسه آل البيت عليهم السلام لاحياء التراث، قم: مؤسسه آل البيت (عليهم السلام) لاحياء التراث، ١٤١٤ق.

٨٤. علم الهدى، على بن حسين، مسائل الناصريات، تهران: رابطة الثقافة و العلاقات الاسلامية، مديرية الترجمة و النشر، چاپ اول، ١٤١٧ق.
٨٥. عlish، محمد. تقارير مع الشرح الكبير. قاهره: مطبعة بولاق، بى تا.
٨٦. الفرغانى، على بن أبى بكر بن عبد الجليل، الهداية فى شرح بداية المبتدى، بيروت: دار احياء التراث العربى، بى تا.
٨٧. الفيروزآبادى، مجد الدين محمد بن يعقوب (ت ٨١٧هـ). القاموس المحيط. بيروت: دار الفكر، الطبعة الأولى، ١٤٢٠ق، ١ مجلد.
٨٨. القرشى، سيد على اكبر، قاموس قرآن، تهران: دارالكتب الاسلاميه، ١٤١٢ق.
٨٩. القرطبى، محمد بن أحمد الأنصارى، الجامع لأحكام القرآن، لبنان: دار احياء التراث العربى، ١٤٠٥ق.
٩٠. القليوبى، أحمد بن أحمد (ت ١٠٦٩ق)؛ العميرة، شهاب الدين. حاشيتا القليوبى والعميرة على شرح جلال الدين المحلى على منهاج الطالبين. اعتنى به: محمد بن مسعد عزالدين، محمد بن رمضان الغنامى. القاهرة: المكتبة التوفيقية، ٢٠٠٨م/١٣٨٧ش، ٥ جزء، عربى.
٩١. القمى، محمد بن على بن بابويه (صدوق)، من لا يحضره الفقيه، قم: دفتر انتشارات اسلامى، ١٤١٣ق.
٩٢. الكلينى، محمد بن يعقوب (ت ٣٢٩ق). الكافى. تحقيق: على اكبر غفارى، محمد آخوندى. تهران: دار الكتب الإسلامية، الطبعة الرابعة، ١٤٠٧ق، ٨ مجلد.
٩٣. مالك بن أنس، المدونة الكبرى، بيروت: دار الكتب العلمية، بى تا.
٩٤. الماوردى، أبو الحسن على بن محمد البصرى البغدادى (ت ٤٥٠هـ). الحاوى الكبير فى فقه مذهب الإمام الشافعى وهو شرح مختصر المزنى. تحقيق: على محمد معوض، عادل أحمد عبد الموجود. بيروت: دار الكتب العلمية، الطبعة الأولى، ١٤١٩هـ/١٩٩٩م، ١٩ جزء.

٩٥. مجلسي، محمدباقر بن محمدتقي، بحار الأنوار: الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، بيروت - لبنان: دار إحياء التراث العربي، ١٤٠٣.
٩٦. المحقق الحلي، جعفر بن حسن، شرائع الإسلام في مسائل الحلال والحرام، محقق: عبد الحسين محمد علي بقال، قم: اسماعيليان، چاپ دوم، ١٤٠٨ق.
٩٧. المحقق الداماد، السيد مصطفى اليزدي. قواعد الفقه. طهران: مركز نشر علوم اسلامي، الطبعة الثانية عشرة، ١٤٠٦ق، ٤ مجلد، فارسي.
٩٨. المرغيناني، علي بن أبي بكر (ت ٥٩٣هـ). الهداية شرح بداية المبتدي. ومعه: فتح القدير للكمال بن الهمام (ت ٨٦١هـ). بيروت: دار الفكر، [بي تا]، ١٠ مجلد.
٩٩. المظفر، محمدرضا، أصول الفقه، قم: انتشارات اسماعيليان، چاپ پنجم، بي تا.
١٠٠. ناصر مكارم شيرازي، قواعد فقهيه، قم: مدرسه الإمام أمير المؤمنين (ع)، چاپ دوم، ١٤١٨ق.
١٠١. النجفي، كاشف الغطاء، انوار الفقاهه (كتاب الطهارة- كتاب الحدود و القصاص)، نجف: موسسه كاشف الغطاء، ١٤٢٢ق.
١٠٢. النجفي، محمدحسن بن باقر (صاحب جواهر)، جواهر الكلام، مؤلف: محقق حلي، جعفر بن حسن، محقق و معلق: رضا استادي، عباس قوچاني، علي آخوندي، محمود قوچاني، مصحح: ابراهيم ميانجي، بيروت: دار إحياء التراث العربي، چاپ هفتم، بي تا.
١٠٣. النجفي، محمدحسن بن باقر، جواهر الكلام في شرح شرائع الإسلام (ط. القديمة). بيروت: دار إحياء التراث العربي، الطبعة السابعة، ٤٣ مجلد.
١٠٤. النسائي، احمد بن شعيب، سنن النسائي، بيروت: دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع، چاپ اول، ١٣٤٨ق.
١٠٥. النسائي، أحمد بن شعيب، السنن الكبرى، تحقيق: عبد الغفار سليمان البنداري، سيد كسروي حسن، بيروت: دار الكتب العلمية، ط ١، ١٤١١ق.

١٠٦. النووى، يحيى بن شرف، المجموع شرح المذهب، با تكملة تقى الدين سبكى و محمد نجم الدين المطيعى، بيروت: دارالفكر، بى تا.
١٠٧. النووى، يحيى بن شرف الدين، روضه الطالبين فى شرح منهاج الطالبين. تحقيق: عادل أحمد عبد موجود، على محمد معرض. قم: مؤسسه فرهنگى و اطلاع رسانى تبيان، ١٣٨٧ ش.
١٠٨. النووى، يحيى بن شرف، المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج. بيروت: دار إحياء التراث العربى، الطبعة الثانية، ١٣٩٢ هـ ١٨ جزء (فى ٩ مجلدات).
١٠٩. النووى، يحيى بن شرف، روضه الطالبين ومعه المنهاج السوى فى ترجمه الإمام النووى، ومنتقى الينبوع فيما زاد على الروضة من الفروع للسيوطى، تحقيق: عادل أحمد عبد الموجود، على محمد معرض، بيروت: دار الكتب العلميه، بى تا.
١١٠. واحدى، على بن احمد. يدأوران. تحقيق محمد حسن ابوالعزم زفيتى. قاهره: جمهوريه مصر العربيه، وزارة الاوقاف، المجلس الأعلى للشئون الإسلاميه، لجنة إحياء التراث الإسلامى، ١٤١٦ هـ، چاپ اول، ٢ جلد.
١١١. هاشمى شاهرودى، محمود مقالات فقهيه: بحوث استدلاليه فى قضايا فقهيه معاصره. ١ ج. بيروت - لبنان: مركز الغدير للدراسات الإسلاميه. ١٤١٧-١٩٩٦.